

Karen Vallgårdas tale ved Københavns Universitets årsfest

Taler

Karen Vallgård
Professor i historie ved KU

Dato

14. november 2025

Sted

Københavns Universitets festsal
på Frue Plads

Omstændigheder

Denne tale er den traditionelle videnskabelige festforelæsning, der holdes ved Københavns Universitets årsfest.

1 En åben dør

Kære minister, kære bestyrelse, kære rektor, kære studerende, ærede kolleger og gæster

”Fortiden er aldrig død. Den er ikke engang fortid.”

Ordene stammer fra den amerikanske forfatter William Faulkners roman Requiem for a Nun fra 1951. Når jeg citerer dem for jer, er det fordi de så præcist indkapsler noget, der står klarere og klarere for mig, jo mere jeg forsker i historien og jo længere, jeg følger den offentlige debat.

Nemlig: At fortiden konstant trænger sig på. Som et spøgelse, som et spejl, som en uudtømmelig kilde til inspiration.

At fortiden ikke er fortid, betyder også, at de spørgsmål, vi stiller til den, og de historier, vi fortæller om den, har betydning i nutiden. De former, hvordan vi som mennesker kan forstå os selv og vores samtid, og dermed hvilken fremtid vi sammen kan skabe.

I år fejrer vi 150-året for kvinders adgang til universitetet i Danmark. Og præcis som alle andre begivenheder og udviklinger, er det en historie, som kan skrives på mange måder.

Vi kan begynde fortællingen langt fra universitetet med en skilsmissesag, jeg er stødt på i min forskning i skilsmisens historie. Jeg undersøger, hvorfor

30 mennesker er blevet skilt gennem tiden, og hvilke normer og følelser, mænd og kvinder knyttede til afslutningen af ægteskabet. Med det formål analyserer jeg en række forskellige historiske kilder – og altså også skilsmisssager fra forskellige egne i landet. Iblandt de mange hundrede sager, jeg har læst, vil jeg fremhæve en enkelt sag.

35 Den begyndte i år 1905. 27-årige Hannah Krogh, der boede her i hovedstaden, ønskede at bryde med sin mand, som hun havde været gift med i syv år.

Hannah var mor til to små børn og var gravid i syvende måned, da hun sendte ansøgningen til Københavns Overpræsident. Som enlig mor til tre var hendes sociale og økonomiske udsigter mildest talt mørke. Det var før, velfærdsstaten havde foldet sig ud, og det kunne være vanskeligt for en kvinde at finde
40 ordentligt betalt arbejde. For ikke at nævne pasning til børnene. Mange opfattede desuden skilsmisse som moralsk forkasteligt. At forlade sin mand kunne lede til social udstødelse og var derfor ikke noget nemt valg.

Men Hannah befandt sig i en desperat situation.
45

I ansøgningen forklarede hun, at samlivet var blevet uudholdeligt for hende fordi, som hun skrev: ”min Mand tyranniserer mig og tilfører mig jævnlig Overlast”. Manden havde mishandlet hende, ikke én, men gentagne gange. Også i børnenes nærvær.
50

Helt usædvanligt for den her type ansøgninger var, at Hannah vedlagde en lægeerklæring. Lægen beskrev de fysiske mærker på Hannahs krop efter en voldsepisode og forklarede, at optrinnet havde rystet patientens nervesystem. Det var særligt alvorligt, eftersom ”hun er svanger og venter sin Nedkomst om
55 ca. 2 Måneder.”

Den læge, der havde skrevet erklæringen, hed Nielsine Nielsen. En af Københavns Universitets to første kvindelige studerende, og Danmarks første kvindelige læge.
60

På det tidspunkt havde hun en privat praksis på Frederiksberggade her i København. Hannah må have hørt, at der var en kvindelig doktor der. Hun havde besøgt hende og fundet støtte. Det var sikkert mindre skræmmende for hende end at opsøge en fremmed mandlig læge og vise ham sin forslåede krop.

Kort, men betydningsfuldt, krydsede de to kvinders veje.

70 Hvis vi begynder historien om kvinders adgang til universitetet hos Hannah, bliver det tydeligt, at det, vi nu fejrer, ikke kun er, at kvinder tilkæmpede sig rettigheden til at studere ved de højere læreanstalter. Det er i lige så høj grad, at den begivenhed blev til en kæmpe gevinst for befolkningen som helhed.

75 Ind på universitet kom håbefulde og ambitiøse kvinder. Ud kom med tiden i tusindvis af læger, jurister, fysikere, litterater, økonomer, antropologer, biologer og andre højt specialiserede akademikere, der kunne bidrage til samfundets, ligestillingens og demokratiets udvikling.

80 Det er en sejrsfortælling. En fremskridtsfortælling. Til den hører også, at Nielsine Nielsens optagelse på medicinstudiet blot var startskuddet til en generel mangfoldiggørelse af universitetet.

85 Den institution, der en gang var forbeholdt den danske elites mænd, har i løbet af de sidste 150 år åbnet sig for kvinder, folk fra andre samfundsklasser, religiøse, etniske og seksuelle minoriteter og mennesker med handicap – såvel som for studerende og forskere fra hele verden. Alle har de bragt unikke perspektiver med sig, stillet andre spørgsmål, udviklet nye metoder og bidraget til ny viden.

90 Denne pluralisme er ingenlunde gnidningsfri. Men den har helt indlysende styrket universitetslivet, videnskaben og undervisningen – til gavn for samfundet.

95

100 Sejrsfortællingen bør dog ikke stå alene. For uanset om vi fokuserer på det enkelte enestående individ, der brød igennem glasloftet, eller på de kollektive bevægelser, der gjorde fremskridtet muligt – kommer vi nemt til at overse den modstand og de barrierer, kvinder og andre mødte og stadig møder.

Historien om kvinders adgang til universitetet bør også inkludere alle dem, der kæmpede forgæves. Vi skal huske på den kvindelige jurastuderende, der blev

105 chikaneret af mandlige medstuderende på biblioteket, så hun ikke kunne koncentrere sig om læsningen. Vi skal huske på alle dem, som – når de blev gift – blev tvunget til at opgive studierne og drømmen om at få en karriere.

Vi skal interessere os for alle de spirer, der ikke fik lov at vokse sig store, fordi
110 modstanden var for effektiv. For de forskere, hvis originale ideer blev fejet til side eller forklejnet med bemærkninger om, at det var ”kvindeemner” eller ”blød forskning”. For alle dem, der trods umiskendeligt talent blev sorteret fra i forsøget på at nå til tops.

115 De har også været med til at bane vejen for, at en som jeg – mange år senere – kunne tage det for givet, at jeg skulle læse på universitetet. At jeg kunne rejse til udlandet for at studere og forske. At jeg kunne vende tilbage hertil med det, jeg havde lært, og indgå i et livligt forskningsmiljø, hvor der var plads til nye spørgsmål og perspektiver. Jeg er dybt taknemmelig over for alle dem, der ved at
120 skubbe på bidrog til at skabe muligheder for mig og for de mange andre, der fulgte i deres spor.

Men synlige og usynlige barrierer findes stadig. Både på universitetet og udenfor dets mure.

125 Samme uge, som jeg fik invitationen til at holde denne tale, tikkede en anden e-mail ind i min inbox. Den meddelte, at den store amerikanske kvindehistoriske konference, som jeg skulle tale på i Chicago næste sommer, var blevet aflyst. Konferencen hedder The Berkshire Conference of Women’s Historians. Den
130 blev grundlagt i 1930 og har de sidste godt halvtreds år været afholdt hvert andet eller hvert tredje år. Den har tiltrukket sig historikere fra hele verden – og været en drivkraft i udviklingen af faget. Men nu var den blevet aflyst – ifølge e-mailen på grund af politisk pres.

135 Fortiden kan altså være sprængfarlig. Og kampen for det frie, åbne og pluralistiske universitet er ikke vundet en gang for alle.

Noget lignende kan man sige om den kamp, Hannah måtte kæmpe. Hendes vej ud af det voldelige ægteskab var hverken hurtig eller enkel. Myndighederne
140 bevilgede hende faktisk separation. Men hendes mand pressede, truede og forfulgte hende, så hun tog ham tilbage igen. Og igen. Og igen.

145 Gennem årene forsøgte hun utallige gange at slippe ud, men først i 1919 – efter yderligere fjorten års tæv og ydmygelser – lykkedes det endelig. Ved at mønstre en næsten overmenneskelig styrke og med støtte fra sin far, fik Hannah sig selv og børnene fri af den nedbrydende vold.

150 Noget tid senere skrev hun igen til myndighederne. Denne gang bad hun om en kopi af separationspapirerne. Hun skulle bruge den for at få det, man dengang kaldte borgerskab – det vil sige retten til at drive selvstændig virksomhed. Hannah var i færd med at starte sin egen forretning for at brødføde sig selv og børnene.

155 Fortiden er aldrig død. Den er ikke engang fortid. Derfor skal vi omgås den med både mod og metodisk omhu.

Vi kan finde inspiration i historien om foregangsfiguren Nielsine Nielsen og hendes støtter – eller i den om Hannah, der til sidst lykkedes med at slippe fri fra
160 det voldelige ægteskab.

Når vi pirker til sejrsfortællingen, kan vi til gengæld blive klogere på de knuste drømme, de aflukkede erkendelseshorisonter og de tilbageslag, fortiden også rummer. Nogle af dem har sat aftryk, vi kan mærke den dag i dag. Og det
165 skærper vores forståelse af de kampe, vi stadig har at kæmpe.

Kun rustet med en sådan levende forståelse af fortiden kan vi tage vare på de værdier, der har været så afgørende for udviklingen af vores samfund og demokrati. Sådan kan vi møde lokale og globale udfordringer. Sådan kan vi
170 forme den fremtid, vi ønsker.

Stærke og frie universiteter som vores spiller en fuldstændig afgørende rolle i den proces.

175 Og i respekt for dem, der skubbede døren op, skal vi insistere på at holde den åben for dem, der kommer efter.

180

Kilde

Manuskript tilsendt af taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

Kildetype
Digitalt manuskript

185 **Tags**
Festtale

URI
<https://www.dansketaler.dk/tale/karen-vallgardas-tale-ved-ku-s-arsfest>

190

195

200

205

210

215

220